

KUNSTEN AT LÆGGE HISTORIEN TIL RETTE

ANDERS FOGH RASMUSSEN
OG OPGØRET MED DEN DANSKE
UDENRIGSPOLITISKE TRADITION

■ ROSANNA FARBØL

Hvis du tager det sidste århundredes udenrigspolitik, var den jo fyldt med dobbeltmoral og hykleri. Tiden var præget af en typisk småstatstankegang om at leve stille og ubemærket, foregive at være neutral og ikke lægge sig ud med nogen. Den tankegang skal ændres.¹

Således karakteriserede forhenværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i 2006 den danske udenrigspolitiske tradition samt regeringens udenrigspolitiske mission. Det var et af Anders Fogh Rasmussens stærkest markerede ønsker, at hans regeringers udenrigspolitiske profil skulle bryde med dansk udenrigspolitisk tradition. Han karakteriserede denne tradition som 'den passive tilpasningspolitik', hvor Danmark alt for ofte opgav at kæmpe for værdier som demokrati og frihedsrettigheder, og i stedet ydmygende tilpassede sig stormagter i et naivt håb om neutralitet. Samarbejdspolitikken under Besættelsen og dansk koldkrigs politik, særligt fodnotepolitikken, var omdrejningspunkterne i opgøret med fortiden. Disse to politikker repræsenterede i Anders Fogh Rasmussens tolkning højdepunkterne af tilpasning i den danske udenrigspolitiske tradition, og udgjorde et internationalt såvel som et nationalt svigt samt moralsk forræderi.

Opgøret med fortiden var en central del af den værdidebat, i pressen hurtigt døbt 'kulturkampen', Anders Fogh Rasmussen startede i begyndelsen af det nye årtusinde. Værdidebattens formål var at gennemføre en holdningsændring, der skulle danne baggrund for en ændring af det danske samfund i en mere liberal retning, hvor individet i højere grad tog ansvar for sig selv. Dette skulle også gøre sig gældende i udenrigspolitikken, hvor Danmark skulle tage medansvar i verden, og aktivt forsvare og udbrede den vestlige verdens værdier.² I bredere for-

---

¹ Ugebrevet Mandag Morgen: "Fogh" 11.9.2006.

² Rasmussen: *Nytårstale* 1.1.2002. http://www.stm.dk/_p_7354.html (21.2.2011).

stand var kulturkampen en del af et borgerligt politisk program baseret på et liberalt/neokonservativt værdigrundlag, hvis centrale elementer er international aktivisme, stærk alliancesolidaritet (med særlig tæt tilknytning til USA) og en militarisering af udenrigspolitikken.³ Ved at føre en aktiv og højt profileret udenrigspolitik forsøgte Anders Fogh Rasmussen-regeringerne at bryde med den udenrigspolitiske tradition. Indsatserne i Afghanistan og Irak er nogle af de mest markante eksempler.

Denne artikel fremfører det argument, at Anders Fogh Rasmussens opgør med den udenrigspolitiske tradition var udtryk for en veltirettagt ideologisk og politisk historiebrug med det formål at legitimere regeringens udenrigspolitiske profil. Med udgangspunkt i sin opfattelse af nutidens problemstillinger (konkret den aktuelle udenrigspolitiske situation) greb Anders Fogh Rasmussen tilbage til fortiden i et forsøg på at fremtvinge ændringer i nutiden, og hermed skabe muligheder i fremtiden i lyset af den ændrede nutid. Mindre indviklet udtrykt kan man sige, at Anders Fogh Rasmussen gik ind i en kamp om at definere nutiden (og fremtiden) gennem en tilpasset tolkning af fortiden.

Artiklens fokus på Anders Fogh Rasmussen skyldes, at han var den centrale aktør i kulturkampen og opgøret med den udenrigspolitiske tradition. Den forhenværende statsminister satte historien på den politiske dagsorden og brugte aktivt historien i sin retorik og argumentation i den politiske debat om aktuelle spørgsmål. Han var desuden i sin regeringstid den afgørende danske udenrigspolitiske aktør. Anders Fogh Rasmussen var selvsagt ikke den eneste politiker, der brugte historien politisk, og politisk historiebrug er ikke knyttet til bestemte politiske partier eller fløje.

Når der her i artiklen generelt er fokuseret på de borgerlige partier frem for oppositionen skyldes det for det første, at denne historiebrug var den mest fremtrædende og konsekvente i den politiske debat. Oppositionen formåede ikke at levere en alternativ historieforståelse, der kunne matche Fogh Rasmussen-regeringernes. For det andet havde de borgerlige partier som indehaver af regeringsmagten og – med Dansk Folkepartis stemmer – parlamentarisk flertal i Folketinget, magt til at sætte handling bag udtalelserne. Det er derfor sandsynligt at denne historiebrug fik større indflydelse på den udenrigspolitiske debat og på den udenrigspolitiske kurs.

Det er næppe en revolutionerende påstand, at politikere bruger fortiden i politisk debat. Min intention er at undersøge påstanden nærmere ved at diskutere på hvilke måder og med hvilke resultater historien blev anvendt. Påstanden at Anders Fogh Rasmussen brugte historien i indenrigs- og udenrigspolitik er ikke ny.⁴ Ofte har interessen i medierne dog samlet sig om, hvorvidt statsministeren

³ Petersen: *Europæisk og globalt*, Petersen: *Kampen*.

⁴ Se f.eks. Branner: "Muhammed-krisen"; Nielsen: *Historiens forvandlinger*; Jensen: *Hvad er historie*, samme: "Historiefag", samt Farbøl: "Irakkrisen".

var en dårlig historiker så at sige.⁵ Nærværende artikel adskiller sig for det første ved at præsentere en grundig analyse af den fremsatte påstand, og for det andet ved at benytte sig af erindringspolitik og historiebrug som teoretisk rammeværk til at undersøge den politiske historiebrug som netop politisk og ikke videnskabelig brug. Derfor er det relevante spørgsmål ikke, om Anders Fogh Rasmussens tolkning af historien er sand eller falsk, men hvilke behov og interesser historiebrugen er udtryk for, og på hvilken måde historien fremstilles. Det skal i den forbindelse siges, at statsministeren – og politikere generelt – efter min mening er fuldt berettigede til at bruge historien, man kan måske endda gå så langt som til at sige, at det forventes. Omvendt må de finde sig i, at historikere undersøger den politiske historiebrugs funktion i en historiekulturel analyse.

Denne artikel vil falde i fire dele. Først en kort introduktion til erindringspolitik og historiebrug, og derefter en problematisering af begrebet 'den udenrigspolitiske tradition'. Efterfølgende vil Anders Fogh Rasmussens tolkning af den udenrigspolitiske tradition blive analyseret, og diskuteret ud fra en teoretisk ramme af erindringspolitik og historiebrug. Analysen vil være særlig optaget af tre hovedspørgsmål: a) Hvilke elementer, der udgør den udenrigspolitiske tradition, og hvilken tolkning de er udtryk for; b) I hvilket omfang politiske handlinger relateres til spørgsmål om moral og (national)politisk svigt; og c) I hvilket omfang og på hvilken måde den udenrigspolitiske tradition bruges i den kontemporære politiske debat. Endelig vil det afslutningsvis kort blive diskuteret, om der har været tale om en succesfuld historiebrug.

ERINDRINGSPOLITIK OG HISTORIEBRUG⁶

En grundantagelse i erindringspolitik og historiebrugsteori er, at fortidsfortolkningen aldrig er neutral, men er et produkt af en mere eller mindre reflekteret erkendelsesproces hos den, der fortolker historien.⁷ Hvordan historien huskes,

⁵ Se f.eks. *Information*: "Førende besættelsehistoriker" 3.10.2003; *Politiken*: "Bagklogskab" 30.10.2005; *Kristeligt Dagblad*: "Grundlovstale" 6.6.2005; *Politiken*: Foghs forgænger" 4.5.2005; *Berlingske Tidende*: "En sag" 18.4.2005; *Information*: "Er Danmark ved" 16.4.2005. Jensen: *Hvad er historie*, s. 195-204, samme "Historiefag" samt Farbøl: "Irakkrigen" behandler bl.a. historikernes reaktion på Anders Fogh Rasmussens historiebrug ganske kort.

⁶ Da dette var temaet for forrige nr. af *temp* "Erindring og historiebrug" vil der her blot blive givet en introduktion til begreber og antagelser, der er relevante for denne artikel. For en grundigere diskussion af historiebrug som forskningsfelt og en begrebsafklaring henvises til Anette Warrings indledende artikel "Erindring og historiebrug. Introduktion til et forskningsfelt" i *temp* 2 "Erindring og historiebrug", s. 6-36.

⁷ Jensen m.fl.: *Erindringens og glemslens*, s. 12. For en generel behandling af historiebrug og erindringspolitik se desuden Warring: "Erindring"; Karlsson: *Historia som vaben*; Karlsson og Zander: *Historien är*; Nielsen: *Historiens forvandlinger*; Jensen: *Hvad er historie*; Eriksen: *Kampen om fortiden* samt introduktionen i Lebow m.fl.: *Politics of Memory*. Sidstnævnte antologi er en god indføring i efterkrigstidens erindringspolitik i forskellige europæiske lande. Hvor mange af de i dette afsnit anførte forfattere i høj grad beskæftiger sig med forholdet mellem historie og erindring (og identitet), samt erindringens forskellige former (f.eks.

skrives og bruges afhænger af, hvordan nutidige problemstillinger opfattes og hvilke forventninger, der er til fremtiden.⁸ Det er derfor ikke et spørgsmål om at forstå en objektiv fortidig virkelighed, men om hvorfor og hvordan historien konstrueres på en bestemt måde. Det er således begreberne behov, brug og funktion, der er centrale, eftersom historisk kundskab i sig selv ikke forandrer verden, men menneskers brug af den kan gøre det.⁹ Det er derfor i en historiebrugsanalyse som denne mindre relevant, om en tolkning/brug af historien er sand eller falsk, end hvordan den bliver brugt, hvilke interesser den er udtryk for, og hvilken funktion den har.

Den svenske historiker Klas-Göran Karlsson har arbejdet med udviklingen af en typologi over forskellige typer historiebrug og skelner mellem f.eks. videnskabelig, ideologisk, moralsk, eksistentiel, politisk-pædagogisk, kommerciel historiebrug foruden såkaldt ikke-brug. Hertil er knyttet forskellige brugere med forskellige behov. Det synes dog ikke muligt – eller ønskeligt – at holde kategorierne hermetisk adskilt, da der kan være fællesnævnerne både i behov, brugere og funktion.¹⁰ For denne artikel er kategorierne ideologisk, moralsk og politisk-pædagogisk historiebrug relevante, og de er her til dels overlappende.

Ideologisk historiebrug placerer fortiden i en specifik meningskontekst med det formål at legitimere og rationalisere en magtposition; ved en moralsk historiebrug argumenterer en bruger for en bestemt tolkning af fortiden eller et bestemt fokus ud fra moralske overvejelser, f.eks. fordi et emne eller et perspektiv har været undertrykt eller fortrængt; politisk-pædagogisk brug kan beskrives som en metaforisk, symbolsk og sammenlignende historiebrug, hvor historien fremstår som et lager eller en eksempelsamling, hvorfra der uden hensyn til specifik historisk kontekst hentes relevante "bidder", som kan anvendes i nutidige øjemed til at legitimere og rationalisere en bestemt politik eller position.¹¹

I Danmark benytter vi ofte en bestemmelse af politisk historiebrug, der finder sig mellem den ideologiske brug og den politisk-pædagogiske brug i Karlssons typologi, og inkorporerer elementer fra begge typer.¹² Historikeren Niels

---

Jensen og Warring) eller sociokulturelle former for historiebrug (Nielsen), har nærværende artikel mere tilfælles med tilgangen i Karlssons *Historia som vapen*, nemlig fokus på politisk historiekultur og politisk historiebrug.

⁸ Stråth: "Historiens nya ängel", s. 99; Jensen: "Historiebevidsthed", s. 5f.

⁹ Karlsson *Historia som vapen*, s. 26.

¹⁰ Karlsson *Historia som vapen*, s. 57ff., samme "Historiedidaktikk", s. 56ff. Gennemgangen af den ideologiske, moralske og politisk-pædagogiske historiebrug bygger på Karlssons "Historiedidaktikk".

¹¹ Hvis man sammenligner to historiske begivenheder og tager hensyn til forskelle og ligheder samt den historiske kontekst, er der derimod, ifølge Karlsson, tale om en videnskabelig brug. Opfattelsen af historie som *magista vitae* kan bygge på en ærlig vilje til at lære af fortiden. En af forskellene mellem de to brug ligger således i intentionen.

¹² I dansk historiebrugsforskning har også Bernard Eric Jensen arbejdet med at udvikle en typologi. I bogen *Hvad er historie* (2010) skriver han dog, at inden af de foreliggende forsøg

Kayser Nielsen beskriver historiebrug som "betegnelsen for en kombination af udvælgelse, fremhævelse og tilsidesættelse af personer, begivenheder og epoker fra den samlede viden om historie med henblik på fremme af bestemte interesser".¹³ Eller sagt på en anden måde, ønsket om, gennem historisk tolkning og formidling, at legitimere synspunkter og handlinger. For nemheds skyld vil jeg fremover overvejende bruge den bredere betegnelse "politisk historiebrug" eller blot "historiebrug" som samlebetegnelse for Anders Fogh Rasmussens historiebrug, selvom der rettelig indgår elementer af såvel ideologisk og moralsk som politisk historiebrug.

To nøglebegreber i denne artikel er selektion og kompleksitetsreduktion. Alle historietolkninger, og hermed også al historiebrug, forudsætter selektion. Ikke alt fortidigt kan erindres, og noget selekteres fra.¹⁴ Det er nødvendigt for at skabe orden og overblik. Hvilke begivenheder, der udvælges, og hvilke, der glemmes, er vitale for hvilken historie, der konstrueres. Og hvem har magten til at bestemme, hvad der skal huskes, og hvad der skal glemmes? Samtidig udsættes historien for en kompleksitetsreduktion.¹⁵ Fortolkninger bliver ofte relativt simple, så moralen ikke drukner i nuanceringer og kontekst. Dette betyder også, at fortolkningerne ofte bliver unuancerede, fronterne trækkes skarpt op, og der er sjældent plads til kritisk refleksion. Budskabet skal være let at formidle, let at forstå.¹⁶

Selektionsmekanismerne har svært ved at acceptere det, Niels Kayser Nielsen kalder "grums i kategorierne", dvs. flerdimensionelle, modsætningsfulde og sammensatte forhold.¹⁷ Historiebrug ender således ofte i en essentialisme, der dårligt kan acceptere 'de andres' udlægninger af historien. Tolkningen af historien sker med udgangspunkt i nutidens problemstillinger og bagklogskab; man kender så at sige "the end", konklusionen.

Ved den politiske historiebrug benyttes historien gerne som argument for eller imod en bestemt aktuel politisk dagsorden.¹⁸ Nutidige problemstillinger projiceres bagud og føjes ind i allerede etablerede politiske, kulturelle eller sociale meningssammenhænge med henblik på at opnå f.eks. politisk og ideologisk legitimitet.¹⁹ I fortolkningerne lægges vægten ofte på hvad der, i følge brugeren,

---

på at skabe historiebrugstypologi har været rigtig vellykkede eller overbevisende, og han foreslår i stedet fire begrebspar, der skal fungere som orienteringspunkter i en analyse af historiebrug. Se Jensen: *Hvad er historie*, s. 39ff. Se i øvrigt Warring: "Erindring" for en komparation af forskellige typologiseringer.

¹³ Nielsen: "Historiekultur", s. 129, samme *Historiens forvandlinger*.

¹⁴ Bl.a. Jensen m.fl.: *Erindringens og glemslens*, s. 12; Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 17.

¹⁵ Nielsen: *Historiens forvandlinger*, bl.a. s. 157.

¹⁶ Hertil kommer, at også glemsel er en central del af erindring, og en ikke-brug af historie kan være udtryk for en bevidst (politisk) strategi. Se Connerton: "Seven types". Se desuden Karlsson: *Historia som vapen*, s. 60f.

¹⁷ Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 157.

¹⁸ Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 146ff.

¹⁹ Karlsson: *Historia som vapen*, s. 39.

var 'rigtigt' eller 'forkert', og de rummer derfor et vigtigt politisk-moralsk aspekt, som er centralt i denne artikel.

Virkemidlet er en ukritisk analogi mellem fortidige og nutidige problemstillinger.²⁰ Forholdet mellem nutid og fortid, 'nu' og 'da', fremstilles uproblematisk, og på denne måde kan historien bruges til at promovere og give legitimitet til en politik, f.eks. ved at en historisk begivenhed, epoke eller person bruges som direkte parallel til en nutidig/fremtidig politisk handling eller kurs, eller en nulevende person. Ligeledes kan historiebrug have en afslørende eller miskrediterende funktion, fordi kritikken af fortiden kan bruges som negativt modeksempele til den nye politik.²¹ Dog virker henvisninger til historien kun legitimerende i det omfang, historiefortolkningerne forekommer relevante og plausible.²² Imidlertid er det en stor risiko ved analogiseringerne mellem fortidige og samtidige hændelser, at *ligheder* bruges som bevis for at hændelserne er *identiske*.²³

Historien er ikke en given størrelse, men konstrueres bestandig gennem fortolkning.²⁴ Det medfører, at historieopfattelsen, og dermed historien, kan påvirkes og ændres. Derfor kan historien – i et demokrati – blive en omstridt størrelse, da den udgør et felt, hvor der kan kæmpes om hvem, der skal have magten til at definere, hvad der skal erindres og hvordan det skal erindres.²⁵ Politisk historiebrug har en erindringspolitisk funktion i kraft af at opretholde, omarbejde eller nedbryde historiske forestillinger som led i at fremme politiske målsætninger eller forandringer, og derfor bliver magten over historien et vigtigt redskab i forsøget på at bestemme, hvordan nutiden og fremtiden skal forme sig. Erindringspolitik er en form for magtudøvelse, og historien er, med Klas-Göran Karlssons ord, et våben.²⁶

Niels Kayser Nielsen og Klas-Göran Karlsson argumenterer begge for, at en god historiebrugsanalyse også skal indeholde det mere "traditionelle" videnskabelige tolkningsperspektiv med en distanceret og kritisk analyse, der kontekstualiserer aktørernes historiebrug og deres samtids historiekultur. På denne måde sikres det, at aktørerne får lov at tale på deres egne præmisser samtidig med, at de ikke får lov at "hæрге frit", men underkastes en meningsskabende og kritisk granskning.²⁷ Uden relevante kundskaber om samfunds- og kulturudviklingen bliver det umuligt at analysere historiekulturens og historiebevidsthedens struktur i en specifik tid og et specifikt rum.²⁸ Begge dimensioner, den kognitive erkendel-

²⁰ Karlsson: "Historiedidaktikk", s. 66.

²¹ Stobiecki: "Historians facing". Denne antologi giver et godt indblik i, hvordan afslutningen på den kolde krig medførte en revurdering af historiefortolkninger i Øst- og Centraleuropa.

²² Warring: "Erindringsfællesskab", s. 34.

²³ Dionisopoulos & Goldzwig: "The meaning", s. 75.

²⁴ Stråth: "Historiens nya ängel".

²⁵ Warring: "Erindring", s. 13. Se også indledningen om historie som ideologisk magtressource og diskussionen af hegemonibegrebet i Linderborg: *Socialdemokraterna*.

²⁶ Karlsson: *Historia som vapen*.

²⁷ Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 83-84; Karlsson: *Historia som vapen*, s. 53.

²⁸ I forlængelse heraf kan man se Bernard Eric Jensens opfordring til faghistorikerne om at få

se og den subjektive historiebevidsthed skal med, eller som Niels Kayser Nielsen skriver: man skal "have kendskab til både fortalt tid og fortælle tid ...".²⁹

EN UDENRIGSPOLITISK TRADITION

Allerede i denne artikels indledning bliver det klart, at artiklen baserer sig på en vigtig antagelse, nemlig at der kan lokaliseres noget, der kan kaldes en udenrigspolitisk tradition. Dette er selvfølgelig et faktum, der kan diskuteres, men for artiklens formål er det for så vidt ligegyldigt, om en sådan tradition findes. Det interessante er Anders Fogh Rasmussens konstruktion og brug af den. I dansk forskning findes der flere forskellige – og modstridende – tolkninger af den udenrigspolitiske tradition. Det er dog ikke dem, jeg vil beskæftige mig med, men kun statsministerens, der indgik i en decideret politisk historiebrug.

Alligevel kan det være nyttigt at få defineret begrebet en udenrigspolitisk tradition. Politolog og historiker Hans Branner definerer en udenrigspolitisk tradition som "the fundamental conceptions regarding the goals, role and/or the options of a given country in international politics viewed as part of the political heritage of this country."³⁰ Heri ligger den forestilling, at en stat har et typisk reaktionsmønster, når staten skal håndtere udfordringer eller trusler fra det internationale samfund, og at denne respons ikke blot foretages ud fra en rationel forfølgelse af interesser, men at historie og historisk erfaring er vigtige variabler i forklaringen på nutidige politikker. Der ligger også i begrebet, at disse reaktioner ikke (nødvendigvis) er fastlagt som en udenrigspolitisk doktrin eller strategi, men opstår fra sag til sag.

Den udenrigspolitiske tradition er ikke lig med konkrete beslutninger taget i fortiden, og den er heller ikke et statisk fænomen. Den udvikler sig over tid, og i denne proces spiller fortolkningen af tidligere politiske beslutninger en væsentlig rolle. Netop derfor er traditionen ikke blot interessant i sig selv, men det er relevant at analysere tolkninger af den, som f.eks. Anders Fogh Rasmussens.

Den udenrigspolitiske tradition bruges ofte som en central forklaringsfaktor i akademiske og journalistiske analyser af staters opførsel.³¹ Alligevel er der en tendens til at begrebet bliver diffust pga. de åbenlyse metodologiske problemer med konkret at måle dens indflydelse på aktuel politik.

Siden Anden Verdenskrig har den danske udenrigspolitiske tradition fået meget opmærksomhed i den offentlige og politiske debat, senest bl.a. i forbindelse med de militære interventioner i Afghanistan og Irak.³² Set i lyset af ovenstående

---

etableret en "refleksiv og selvkritisk faglighed", der vedgår, at faghistorikeren befinder sig i en dobbeltrolle som både samvittighedsfulde fagfolk og historiebrugere (Jensen: *Historiefag*, s. 97).

²⁹ Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 84.

³⁰ Branner: "The Danish Foreign", s. 185.

³¹ Se f.eks. Ash: "Germany's choice" eller Kennedy: "The tradition of appeasement".

³² Se f.eks. *Politiken*: "Foghs brud" 22.3.2003.

argumentation er dette ikke overraskende. Store politiske forandringer medfører refleksioner over fortidens udenrigspolitik, og lokaliseringen af traditionen kan bruges til at analysere igangværende forandringer. Beskæftigelsen med traditionen bliver især interessant, hvis forandringerne opfattes som kontroversielle eller traditionen opfattes negativt.

ANDERS FOGH RASMUSSENS TOLKNING AF DEN UDENRIGSPOLITISKE TRADITION

Udgangspunktet i Anders Fogh Rasmussens tolkning af den udenrigspolitiske tradition er Danmarks nederlag til Preussen og Østrig i 1864. Det væsentlige i tolkningen er ikke de territoriale konsekvenser, tabet af bl.a. Slesvig-Holsten, men derimod det psykologiske aspekt: Resultatet blev nemlig, at danskerne udviklede en udpræget småstatsmentalitet. Det betød, at Danmark opgav at spille en rolle på den internationale scene og i stedet vendte blikket og kræfterne indad, hvad der ofte sammenfattes under sloganet "hvad udad tabes skal indad vindes". Småstatsmentaliteten resulterede i en udenrigspolitik, der foreskrev forsigtighed og neutralitetspolitik i form af passiv tilpasning til stormagtsnaboen i syd.

Anders Fogh Rasmussens tolkning kan ses som en fortælling eller – med et mere internationalt begreb – et narrativ med en begyndelse (1864), en midte (Besættelsen, inklusiv 1930'ernes såkaldte 'ligge død'-politik, samt fodnotepolitikken) og en afslutning (VK-regeringens magtovertagelse i 2001), der samtidig skal markere overgangen til noget nyt. Det er altså en periodisering, der fremhæver en klar kontinuitet i historien fra 1864 til nutiden.

Den røde tråd, der binder knudepunkterne sammen og derved skaber sammenhæng og mening, er neutralitetstraditionen og småstatsmentaliteten. På Københavns Universitet 23. september 2003 sagde Anders Fogh Rasmussen bl.a.:

Vi er midt i et opgør med den tilpasningspolitik, der har domineret dansk udenrigspolitik fra nederlaget i 1864 og frem til vore dage. Fra 1864 til 1945 levede Danmark i skyggen af den tyske stormagt. Tilpasningspolitikken kulminerede med den danske regerings aktive samarbejdspolitik over for den tyske besættelsesmagt fra 1940 til 1943 [...]. Fra 1945 og indtil slutningen af 1980'erne levede Danmark i skyggen af Sovjetunionen og Warszawa-pagten. Tilpasningspolitikken kulminerede med fodnotepolitikken fra 1982-1988.³³

En fortælling er ikke en vilkårlig temporal struktur. Dens begyndelse og slutning (og eventuelt også normative fremtidsbudskaber) afhænger af hvad, der er meningsfuldt i fortællerens "nu"; en fortælling er altid en fortælling om noget.³⁴ Cita-

³³ Rasmussen: *Visioner* 23.9.2003. http://www.stm.dk/_p_7451.html (21.2.2011).

³⁴ Karlsson: *Europeiska möten*, s. 80. Om narrativer, historiebevidsthed og identitet se Alm: "Historiens ström".

tet ovenfor illustrerer Anders Fogh Rasmussens udlægning af dansk politik i det 20. århundrede: Danmarks udenrigspolitiske tradition kendetegnes af tilpasning og småstatsmentalitet, fodnoter og fodslæb. Derfor er samarbejdspolitikken og fodnotepolitikken i statsministerens optik direkte sammenlignelige: begge var udslag af ekstrem tilpasning til totalitære regimer.

Som al historiebrug er denne tolkning resultat af og udtryk for en selektion i udvælgelsen af begivenheder. Ud af historiens eksempelsamling fremdrager Anders Fogh Rasmussen med sin tolkning af den danske udenrigspolitiske tradition tre væsentlige nedslagspunkter: 1864, Besættelsen 1940-45 og fodnotepolitikken 1982-88. Enkelte gange fremdrages Danmarks tilslutning til Atlantpagten i 1949 som et midlertidigt lyspunkt, hvorefter Danmark vendte tilbage til tilpasningspolitikken.³⁵ Det er værd at lægge mærke til, at Danmarks opbakning til internationalistiske foretagender som f.eks. FN ikke har fået nogen nævneværdig plads i tolkningen. Ej heller Danmarks traditionelt meget store ulandsbistand, der ellers kan siges at udgøre en højtprofileret internationalistisk politik. Også Europa-politikken glimrer ved sit fravær, til trods for, at EU har været det primære forum for dansk udenrigspolitik siden 1970'erne.³⁶ Tolkningen bygger således på en fremhævelse af elementer af passiv karakter og udeladelse af aktive udenrigspolitiske handlinger.

Endvidere er der tale om en kompleksitetsreduktion. Der males et sort-hvidt billede af det gode mod det onde. Eksempelvis blev Anden Verdenskrig beskrevet som en kamp mellem demokrati og diktatur.³⁷ Men som bekendt talte de allieredes kreds et diktatur, Sovjetunionen. Ved en sådan simplificering af historien mister den nuancer. Tilpasning er passivt og derfor negativt i denne tolkning, men man kunne spørge, om ikke også Danmarks medlemskab af NATO var et udslag af tilpasning; den isolerede neutralitet var miskrediteret efter Anden Verdenskrig, der var ingen alliancemuligheder i Norden, altså måtte Danmark tilpasse sig den kolde krigs realiteter og indgå i Vestens forsvarssamarbejde.

Pointen her er ikke, at-eller-om denne tolkning er forkert, men at den historie, Anders Fogh Rasmussen konstruerede, reducerer eller ignorerer sammenhænge og kontekst, der kunne antyde et andet perspektiv. Ud fra en historiebrugsbetragtning er det mindre interessant, om en tolkning er sand eller falsk, end om

³⁵ Hertil kan man knytte den overvejelse, at Anders Fogh Rasmussen-regeringernes Europa-politik var temmelig forbeholden f.eks. ved Danmarks stadig tættere tilknytning til den amerikanske linje i international politik, eller, i en indenrigspolitisk optik, vedr. de fire forbehold fra Maastricht-traktaten, der ikke blev sat til folkeafstemning trods regeringens klare holdning, at de burde afskaffes.

³⁶ I Karlssons typologi ville denne frasortering betegnes som ikke-brug; en bevidst udeladelse af sagforhold eller tolkningsperspektiver med det formål at tilrettelægge historien så den overbeviser, påvirker og mobiliserer personer og grupper. (Karlsson: *Europeiska möten* s. 388).

³⁷ Bl.a. Rasmussen: *60 året* 29.8.2003 http://www.stm.dk/_p_7403.html (20.2.2011), Rasmussen: *Tale i anledning* 5.5.2005 http://www.stm.dk/_p_7501.html (20.2.2011)

den er effektiv. Anders Fogh Rasmussens tolkning gør på klar og tydelig vis fortidens valg til et spørgsmål om *enten* det gode *eller* det onde, og i en sådan udlægning er det svært ikke at tage parti for det gode. Ved at læse historien i et bestemt lys bliver konklusionen simpel og næsten givet på forhånd, hvilket også er et af den politiske historiebrugs formål: at skabe orden og overblik. Det må man sige, at statsministerens historiebrug levede op til.

MORALSK OG POLITISK SVIGT

Det, der gør de primære erindringssteder i Anders Fogh Rasmussens tolkning, samarbejdspolitikken og fodnotepolitikken, sammenlignelige, er tolkningens underliggende moralske præmis. Ikke blot tilpassede Danmark sig stormagter, det var også (moralisk) forkert at gøre sådan. Samarbejds- og fodnotepolitikken beskrev Anders Fogh Rasmussen som usle og pinlige,³⁸ endvidere var disse politikker "aktiv tilpasning til fjenden".³⁹ Karakteriseringen af Danmarks udenrigspolitiske tradition kom derved til at handle om mere end udenrigspolitik. I det store perspektiv handlede det om valget mellem at gøre 'det rigtige' eller 'det forkerte', at kæmpe for det gode eller at forholde sig passiv til gavn for det onde. Som statsministeren tolkede historien, havde Danmark for ofte sejlet under bekvemmelighedsflag og ladet andre slås for frihed og fred.⁴⁰

Den moralske historiebrug er tydelig i et af Anders Fogh Rasmussens kardinalpunkter: At i kampen mellem demokrati og diktatur kan man ikke forholde sig neutral. Det "er på dette punkt, at den aktive tilpasningspolitik udgjorde et politisk og moralsk svigt".⁴¹ Derfor burde samarbejdspolitikkerne og det alternative flertal holdes ansvarlige for politisk forræderi og svigt.⁴² De glemte, hvad der var moralsk og ideologisk rigtigt og førte i stedet en kortsigtet sikkerhedspolitik, der tilpassede sig stormagtsinteresser. Resultatet var, at samarbejdspolitikkerne placerede Danmark i fjendens lejr, og fodnotepolitikken gavnede fjenden i Øst på bekostning af Vesten og NATO. De svigtede således Danmarks allierede og – ikke mindst – Danmark selv.

Anders Fogh Rasmussen bebrejdede Stauning-Munch-regeringen, at den gennem 1930'erne havde ført 'ligge død'-politik overfor Tyskland, og bl.a. undlod at opruste militært (med Anders Fogh Rasmussens ord var det "det første svigt"). Danmark burde have opponeret imod, ikke tilpasset sig, Adolf Hitlers stadig mere aggressivt ekspansive politik og retorik.⁴³ Dette er et helt legitimt synspunkt, men problemstillingen er ensidig, f.eks. ved at være nationalt afgrænset. Problemstillingen blev ikke sat i en større international kontekst, der kunne gøre konklusio-

³⁸ Bl.a. *Politiken*: "Fogh: opgør med tilpasningspolitik" 8.11.2002; *Berlingske Tidende*: "Hvad kan det nytte?" 26.3.2003.

³⁹ Rasmussen: *Visioner* 23.9.2003 http://www.stm.dk/_p_7451.html (21.2.2011).

⁴⁰ F.eks. *Berlingske Tidende*: "Hvad kan det nytte?" 26.3.2003.

⁴¹ *Politiken*: "60 år" 29.8.2003.

⁴² Rasmussen: *Visioner* 23.9.2003. http://www.stm.dk/_p_7451.html (21.2.2011).

⁴³ *Berlingske Tidende*: "En nation" 1.5.2005; *Jyllands Posten*: "Samarbejdspolitikken" 4.5.2005.

nen mindre entydig. Ved at undlade konteksten og således reducere kompleksiteten blev Anders Fogh Rasmussens pointe, det moralske svigt, fremhævet som den eneste logiske tolkning af dansk mellemkrigstidspolitik.

Kompleksitetsreduktionens underliggende moralske præmis ses også, og måske især, tydeligt ved fortolkningens skurke- og helteroller. P. Munch og Erik Scavenius er de primære syndebukke, inkarnationen af tilpasningspolitikken. Heroverfor står modstandsbevægelsen som fortællingens ubetingede helte, hvis handlinger, man ikke kan eller bør sætte spørgsmålstegn ved. Anders Fogh Rasmussen beskrev dem som "en blandet flok" fra alle samfundslag,⁴⁴ og de kom på denne måde til at fremstå som repræsentanter for hele folket – i skarp kontrast til eliten, samarbejdspolitikkerne. Anders Fogh Rasmussen nævnte ikke, at størstedelen af de aktive frihedskæmpere tilhørte de politiske yderfløje, bl.a. Danmarks Kommunistiske Parti (DKP), der aldrig har kunnet betegnes som demokratisk (og som først gik ind i modstandskampen efter bruddet på den russisk-tyske ikke-angrebspagt med Tysklands angreb på Rusland 22. juni 1941).

Også den danske befolkning tilskrives en fornem rolle som ansvarlige for samarbejdspolitikken ophør i august 1943,⁴⁵ f.eks. sagde Anders Fogh Rasmussen: "I sidste ende var det befolkningens voksende utilfredshed med samarbejdspolitikken og modige modstandsfolks indsats, som tvang regeringen til at opgive samarbejdet med tyskerne".⁴⁶ I statsministerens udlægning var det kun politikkerne, der blev holdt ansvarlige for samarbejdspolitikken, ikke befolkningen.⁴⁷ Anders Fogh Rasmussen trak her på en grundfortælling om Besættelsen efter devisen 'vi var alle i samme båd', og hermed kunne det store flertal få del i modstandskampens ære.⁴⁸

I tolkningen af den Kolde Krig er der også en klar grænse mellem helte og skurke. Her gik det alternative flertal (bevidst eller ubevidst) fjendens ærinde, mens den borgerlige regering måtte forsøge at klinke skårene overfor de allierede i NATO. Her bliver hvad man kan kalde den 'dobbelte skyld' tydelig: ikke nok svigtede Danmark under Anden Verdenskrig; under den Kolde Krig var nogle

⁴⁴ Rasmussen: *Mindelunden* 4.5.2005.

⁴⁵ Efter folkestrejker i 17 byer over sommeren 1943 fremsatte den tyske besættelsesmagt en række krav, bl.a. dødsstraf for sabotører, regeringen ikke kunne acceptere. Samarbejdet mellem den danske regering og besættelsesmagten ophørte 29.8.1943.

⁴⁶ Rasmussen: *60 året* 29.8.2003 http://www.stm.dk/_p_7403.html (21.2.2011).

⁴⁷ Anders Fogh Rasmussen nævnte ikke, at befolkningen generelt havde bakket op om samarbejdspolitikken, f.eks. så sent som ved valget 1943, hvor stemmeprocenten var næsten 90, og 95 procent af stemmerne gik til de politiske partier, der havde haft ansvaret for samarbejdet med tyskerne. Størstedelen af befolkningen valgte ikke modstandslinjen, men knyttede hænderne i bukselommen, gav tyskerne 'den kolde skulder' og gik til alsang.

⁴⁸ Begrebet grundfortælling er hentet fra Bryld og Warring: *Besættelsestiden*. Anders Fogh Rasmussens tolkning af besættelsestiden adskiller sig fra grundfortællingen på det væsentlige punkt, at statsministeren ikke accepterede påstanden om samarbejdspolitikken som en slags passiv modstand, men derimod karakteriserede det som tilpasning til fjenden. Her lignede Anders Fogh Rasmussens tolkning de modfortællinger, der skabtes i miljøerne omkring de forhenværende modstandsfolk.

danskere (dvs. det Radikale Venstre, men primært Socialdemokratiet og venstre-fløjen) ikke loyale allierede. I denne fortælling er den borgerlige regering heltene, der holdt stand mod oppositionen, medløberne og de røde lejesvende, der støttede diktaturet frem for demokratiet.

Den underliggende præmis for denne tolkning af den udenrigspolitiske tradition er en selektion, der baserer sig dels på en 'aktiv versus passiv'-skala og dels på en moralsk målestok. Begivenheder fremhæves, fordi de var 'rigtige' eller 'forkerte' – bedømt ud fra en nutidig, subjektiv moralsk betragtning – og –som oftest er det de passive elementer, der er de 'forkerte'. De begivenheder, der ikke passer ind i dette billede, forbigås. Det er ikke nødvendigvis et bevidst fravalg. Selektionen er snarere foretaget ud fra en ideologisk og værdimæssig overbevisning om, at neutralitet og tilpasning har været de væsentligste karakteristika ved dansk udenrigspolitisk tradition, at det var moralsk forkert, og at moralen burde have vejet tungere, end hvad man kan kalde realpolitiske hensyn. Det er en overbevisning, der tager sit udgangspunkt i dagens og den nære fremtids problematikker og udfordringer, som f.eks. den globale værdikamp og kampen mod terror.

Igen er pointen ikke, om Anders Fogh Rasmussens tolkning er falsk, men at den er udtryk for en veltilrettelagt historiebrug. Det kan diskuteres om historieskrivning, videnskabelig eller populær, skal indeholde moralske vurderinger; en både spændende og vigtig diskussion, der dog ikke skal forfølges her.⁴⁹ Blot skal det understreges, at statsministerens fokus på moral reflekterer, at historieforståelsen ikke står alene, men har en ideologisk underbygning og funktion. Det handler om mere end bare udenrigspolitik, det handler om værdier, om moral og om det godes kamp mod det onde, kort sagt om at gøre 'det rigtige'.

DEN UDENRIGSPOLITISKE PROFIL

Opgøret med den udenrigspolitiske tradition har ikke blot et tilbageskuende aspekt, det har også en aktuel funktion og et fremadrettet perspektiv. Anders Fogh Rasmussen nøjedes ikke med at fortolke historien, han fremdrog også en lære af den.

Selvbilledet af Fogh Rasmussen-regeringernes udenrigspolitiske profil var international aktivisme, der kom til udtryk i hvad politologen Georg Sørensen kalder "liberalism by imposition": ønsket om aktivt at fremme vestlige liberale værdier som demokrati, frihedsrettigheder og menneskerettigheder i resten af verden, også selvom det krænker andre staters suverænitet, og med militærmagt om nødvendigt.⁵⁰ Det førte til Danmarks engagement i bl.a. krigen mod terror og kampen mod internationalt pirateri. Anders Fogh Rasmussen beskrev ak-

⁴⁹ Se f.eks. Førland: "Deltaker og medløper" og den efterfølgende debat i norsk Historisk Tidsskrift.

⁵⁰ Sørensen: "Liberalism".

tivismen som en hovedhjørnesteen i det 21. århundredes danske udenrigspolitik.⁵¹ Statsministeren så det som essentielt at skabe demokrati i den arabiske verden, hvis terrorismen skulle til livs. Derfor var indsatsen for at fremme liberale værdier udenfor den vestlige verden en måde at øge Danmarks direkte sikkerhed på. Det bundet sandsynligvis dels i tesen om demokratisk fred, dels i noget, der ligner "dominoteorien";⁵² falder f.eks. Irak til fundamentalister, vil det næste land stå for tur, omvendt vil et demokratisk Irak have en stabiliserende effekt i regionen.⁵³ Den værdibaserede udenrigspolitik indeholder altså både en langsigtet ordenspolitik og en mere kortsigtet sikkerhedspolitik.

Danmarks globale sikkerhedspolitiske engagement blev under Anders Fogh Rasmussen fast forankret i et tæt samarbejde med USA, til tider på bekostning af Europa (EU) og FN. Et vigtigt element i denne præference var vurderingen af USA som den eneste magt med global rækkevidde, og at det derfor var i Danmarks sikkerhedspolitiske interesse altid at være på USA's side.⁵⁴ Bl.a. historikeren Poul Villaume og Hans Branner har hævdet, at dette ræsonnement er et udtryk for en ny form for tilpasning, denne gang hedder stormagten bare USA,⁵⁵ altså netop den politik som Fogh Rasmussen-regeringernes udenrigspolitiske profil skulle bryde med. Politologen Nikolaj Petersen tvivler dog på, at samarbejdet med USA blot skal ses som stormagtstilpasning.⁵⁶ For det første, fordi tilpasning antyder, at der ikke er alternativer, hvis statens eksistens skal sikres. For det andet, fordi der var et reelt værdisammenfald mellem Bush administrationen og Anders Fogh Rasmussen-regeringerne, der blev understreget gentagne gange.⁵⁷ Med statsministerens egne ord var der tale om "et naturligt samvirke med en ligesindet ven, partner og allieret".⁵⁸ Endelig var der et element af taknemmelighedsgæld overfor USA's historiske indsats for Danmarks og Europas frihed og sikkerhed.⁵⁹

⁵¹ *Politiken*: "Fogh: opgør med" 8.11.2002.

⁵² Oprindeligt formuleret af den amerikanske præsident Eisenhower i 1954. Ifølge dominoteorien ville kommunistisk fremgang i én stat føre til kommunistisk fremgang i andre stater ved en kædereaktion som faldende dominobrikker.

⁵³ Rasmussen: *høring om Irak* 24.3.2004 http://www.stm.dk/_p_7474.html (21.2.2011).

⁵⁴ *Berlingske Tidende*: "Hvad kan det nytte" 26.3.2003; Rasmussen: *Visioner* 23.9.2003 http://www.stm.dk/_p_7451.html (21.2.2011).

⁵⁵ *Politiken*: "Aktivismen" 24.9.2006; *Berlingske Tidende*: "... og misbruger" 21.5.2003. Mogens Lykketoft har udtrykt samme opfattelse *Berlingske Tidende*: "Fogh dyrker falsk aktivisme" 21.5.2003.

⁵⁶ Petersen: "Hinsides".

⁵⁷ Bl.a. Rasmussen: *Nytårstale* 1.1.2002 http://www.stm.dk/_p_7354.html (21.2.2011), *Tale ved Rebild-festen* 4.7.2002 http://www.stm.dk/_p_7335.html (21.2.2011), *Festforelæsning* 1.11.2006 http://www.stm.dk/_p_7537.html (21.2.2011).

⁵⁸ Rasmussen: *Visioner* 23.9.2003 http://www.stm.dk/_p_7451.html (21.2.2011), *Tale ved Forsvarsakademiets* 31.10.2003 http://www.stm.dk/_p_7450.html (21.2.2011).

⁵⁹ Rasmussen: *Redegørelse* 4.12.2001 http://www.stm.dk/_p_7327.html (21.2.2011); *Berlingske Tidende*: "Kulturkamp" 15.6.2008.

I legitimeringen af den aktive udenrigspolitik spillede fortiden, konkret den udenrigspolitiske tradition, en hovedrolle. Den udenrigspolitiske tradition blev nemlig i Anders Fogh Rasmussens tolkning årsagen til, at Danmark skulle engagere sig i international politik og gøre en forskel i verden.⁶⁰ Det var ikke blot et spørgsmål om, at Danmark kunne (nu da landet ikke længere grænsede op til en fjendtlig stormagt); Danmark havde pligt til at engagere sig, fordi landet historisk havde svigtet og "sejlet under bekvemmelighedsflag".⁶¹ Den dobbelte skyld havde hængt over Danmark som en sort sky, da landet havde svigtet de demokratiske stater først i kampen mod nazismen, og senere kommunismen. Samarbejdspolitikken og fodnotepolitikken var de to primære erindringssteder i Anders Fogh Rasmussens tolkning, og de var i hans øjne handlingsanvisende.

I kronikken "Hvad kan det nytte?" i *Berlingske Tidende* 26.3.2003 skrev Anders Fogh Rasmussen: "Beslutningen om at deltage i den internationale koalition er et opgør med den passive tilpasningspolitik. Den er et udtryk for at Danmark skal være parat til at forsvare væsentlige værdier ved selv at yde et militært bidrag".⁶² Indsatsen i den globale værdikamp hentede altså legitimitet i opgøret med fortidens synder; man skyldte så at sige sine allierede at vise, at man var på den rigtige side. Ved at fremstille fortidens udenrigspolitik som én lang neutralitetstradition, der ikke blot var moralsk forkert, men som også endte ud i en række fiaskoer, kunne statsministeren fremstille sin egen udenrigspolitik som et positivt modbillede på traditionen; en aktiv udenrigspolitik, der forsvarede demokratiske værdier.⁶³ Formålet med interventionerne i Afghanistan og Irak var at gøre 'det rigtige', "Og det rigtige er at bekæmpe diktatur og fremme demokrati", som Anders Fogh Rasmussen sagde ved Folketingets afslutningsdebat i 2008.⁶⁴

Et af de mest konkrete eksempler på Anders Fogh Rasmussens politiske historiebrug var, da han tog modstanden mod samarbejdspolitikken til indtægt for beslutningen om at deltage i Irakkriegen.⁶⁵ Henvisninger til den udenrigspolitiske tradition var en central del af legitimeringen af krigen. Anders Fogh Rasmussen

⁶⁰ Den politiske uenighed omkring den aktive udenrigspolitik gjaldt ikke hvorvidt Danmark skulle føre en aktiv udenrigspolitik, men hvad denne politik nærmere skulle indeholde, og i hvilke sammenhænge (FN og EU eller NATO og USA) aktivismen skulle udfoldes. Her kunne Anders Fogh Rasmussens historietolkning give legitimitet til regeringens opfattelse af hvad udenrigspolitisk aktivisme indebar.

⁶¹ Bl.a. Rasmussen: *Redegørelse* 4.12.2001 http://www.stm.dk/_p_7327.html (21.2.2011), *Tale ved mindestenen* 4.5.2004 http://www.stm.dk/_p_7475.html (21.2.2011), *Mindelunden* 4.5.2005 http://www.stm.dk/_p_7500.html (21.2.2011), *Tale ved Folketingets* 15.6.2005 http://www.stm.dk/_p_7495.html (21.2.2011).

⁶² *Berlingske Tidende*: "Hvad kan det nytte?" 26.3.2003.

⁶³ Der ligger desuden implicit heri, at udenrigspolitik herefter i mindre grad forstås som varetagelse af nationale interesser, end som fremme af vestlige værdier som demokrati og frihed.

⁶⁴ Rasmussen: *Tale ved Folketingets* 11.6.2008 http://www.stm.dk/_p_7588.html (21.2.2011).

⁶⁵ For en analyse af hvordan historien blev brugt som legitimering af Irakkriegen se Farbøl: "Irakkriegen".

forklarede ofte beslutningen om at invadere Irak i en 'koalition af villige' med henvisninger til pligten til at lære af fortiden og tage kampen op mod diktatorer. Eksempelvis sagde statsministeren ved 60 års jubilæet for den 29. august 1943, at

Læresætningen fra 29. august 1943 er, at hvis man mener noget alvorligt med vores værdier, med frihed, demokrati og menneskerettigheder, så må vi også selv yde et aktivt bidrag til at forsvare dem. Også imod svære odds. Selv når der træffes upopulære og farlige beslutninger.⁶⁶

Talen er et skoleeksempel på politisk-pædagogisk historiebrug; fortiden bruges som parallel til nutiden for at give legitimitet til en aktuel politisk dagsorden. Regeringen havde besluttet at lade Danmark gå i krig mod Irak få måneder før, med kun regeringspartierne og Dansk Folkepartis stemmer i Folketinget. Anders Fogh Rasmussen opstillede i talen en parallel mellem modstanden mod nazisterne og krigen mod Saddam Hussein. Regeringen fremstod derfor som en slags arvtager fra modstandskampen. På den måde 'lånte' Anders Fogh Rasmussen lidt af modstandsfolkernes ære og legitimitet ved at videreføre deres handlinger, den aktive kamp for Danmarks frihed og demokratiet. Alternativet til at gå i krig i Irak sammenlignedes hermed også med samarbejdspolitikken, altså en moralsk forkastelig tilpasning til diktatorer. På samme måde blev modstanderne af Irakkri-gen implicit hængt ud som feje, ligesom samarbejdspolitikkerne.

Hvad der er mindre kendt, er, at Anders Fogh Rasmussen i brugen af erindringer om Besættelsen til en vis grad gik i sin forgænger, Poul Nyrup Rasmussens, fodspor. Poul Nyrup Rasmussen brugte i sin tid som statsminister historien til at legitimere Danmarks deltagelse i FN-aktionen på Balkan i 1990'erne. I en tale d. 5. maj 1995 sammenlignede Poul Nyrup Rasmussen direkte de danske modstandsfolk under Besættelsen med de danske FN-soldater. Sammenligningen blev retfærdiggjort med, at de kæmpede for de samme idealer. Her 'lånte' Poul Nyrup Rasmussen altså ligeledes legitimitet fra frihedskampen til at forsvare sin egen aktive udenrigspolitik, akkurat som Anders Fogh Rasmussen gjorde et årti senere.⁶⁷

Modsat i tilfældet Anders Fogh Rasmussen vakte Poul Nyrup Rasmussens politiske historiebrug ikke opsigt i den danske offentlighed. Det kan for det første skyldes, at Poul Nyrup Rasmussen – modsat Anders Fogh Rasmussen – ikke lagde sig ud med grundfortællingen om Besættelsen.⁶⁸

⁶⁶ Rasmussen: *60 året* 29.8.2003 http://www.stm.dk/_p_7403.html (21.2.2011).

⁶⁷ Nyrup Rasmussen: *tale under festaftenen*.

⁶⁸ Denne forklaring er dog kun holdbar, hvis man ser bort fra faghistorikermiljøet. Her er grundfortællingen blevet kritiseret og problematiseret i de sidste mange årtier af en lang række historikere. Se i øvrigt Christensen m.fl.: *Danmark besat*, kap. 10 om grundfortællingen og de politiske og faglige debatter, der siden har knyttet sig til denne, eller Østergård: "Swords" for en kort gennemgang af samme.

Den manglende reaktion fra historikerne kan, for det andet, også skyldes, hvad der nok er en mere vægtig forklaring, at Poul Nyrup Rasmussens politiske historiebrug var relativt begrænset i omfang og ikke del af et større paradigmeskift som den borgerlige kulturkamp. Anders Fogh Rasmussen lancerede opgøret med historien som en del af et større udenrigspolitisk program, og gentog sin fremstilling i interviews, kronikker og tv-udsendelser. Poul Nyrup Rasmussen var mere forsigtig i sin brug af historien, måske fordi han ikke lagde op til en revision af historiefortolkningen, men i stedet accepterede grundfortællingens præmisser og forsvarede den gængse tolkning, og herved også samarbejdspolitikken.

Endelig skal en helt central del af forklaringen findes i, at den udenrigspolitik, historiebrugen skulle legitimere, var væsentlig mere kontroversiel i tilfældet med Irakkriegen, end da danske styrker blev indsat på Balkan i begyndelsen af 1990'erne,⁶⁹ hvad der i høj grad var konsensus om, både i offentlig debat og i Folketinget.

Hvorom alting er, må man konstatere dels, at historikerne dengang afholdt sig fra at blande sig i den offentlige debat, og dels, at der var – og er – en kløft mellem den professionelle videnskabelige historieskrivning om Anden Verdenskrig og den folkelige erindring om Anden Verdenskrig.

Det var ikke blot erindringen om Besættelsen, Anders Fogh Rasmussen benyttede. Også erindringen om den Kolde Krig og fodnotepolitikken spillede en central rolle i legitimeringen af regeringens aktive udenrigspolitik i den globale værdikamp. At fodnotepolitikken var en traumatisk oplevelse for de borgerlige partier, kan der næppe herske tvivl om. I en kronik i *Berlingske Tidende* 27.2.1997 skrev Anders Fogh Rasmussen, dengang næstformand i Venstre, bl.a.:

Hvornår får vi i Danmark det nødvendige opgør med de kræfter, som under Den Kolde Krig gik Sovjetunionens og Warszawapagtens ærinde? Det er fantastisk, at de personer, som begik et intellektuelt og moralsk forræderi, faktisk helt er sluppet for at blive stillet til ansvar for deres ord og gerninger.

Og 'de personer' var dem "som førte an i '80'ernes gemene og kommunistisk inspirerede fodnotepolitik".⁷⁰

Også Bertel Haarder har markeret sig med lignende synspunkter, bl.a. i debattbogen *Hvem holdt de med?* (1999), og Uffe Ellemann-Jensen gav sin selvbiografi den talende titel *Fodfejl – da Danmark svigtede under Den Kolde Krig* (2004). Det er imidlertid Anders Fogh Rasmussen, der klarest har sammenkoblet behovet for et opgør med koldkrigspolitikken (og den udenrigspolitiske tradition i det hele taget)

⁶⁹ Man kan argumentere for, at indsatsen på Balkan lå i klar forlængelse af den udenrigspolitiske kurs som den forrige regering, med udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen i spidsen, var slået ind på.

⁷⁰ *Berlingske Tidende*: "Opgør med medløberne" 27.2.1997.

med den aktivistiske udenrigspolitik efter regeringsskiftet 2001, bl.a. i kronikken "Hvad kan det nytte?" hvor han skrev: "Ikke se. Ikke høre. Ikke tale. Ikke udsætte sig for kritik. Leve så ubemærket som muligt. Det var kernen i det ydmyge diplomati, som prægede dansk udenrigspolitik helt frem til 1988. Men det er slut."⁷¹

Anders Fogh Rasmussen benyttede ofte en ukritisk analogi mellem fortid og nutid, ved f.eks. at sidestille nazisme, kommunisme og islamisk terrorisme.⁷² Fællesnævnerne er terrorisme og totalitarisme, og kampen mod terror fremstod herved som en slags forlængelse af det 20. århundredes kamp mod nazisme og kommunisme.⁷³ Derfor kunne Anders Fogh Rasmussen også trække på legitimiteten fra de allieredes og Vestens sejr.

Opgøret med fortiden blev desuden brugt indenrigspolitisk som disciplineringsinstrument. Når oppositionen kritiserede regeringens udenrigspolitik, var de borgerlige partier ikke sene til at beskyldte dem for at ville indlede endnu en fodnoteperiode. Fodnotepolitikken som sådan blev oftest kædet sammen med Socialdemokratiet eller direkte betegnet "socialdemokratisk".⁷⁴ Og da fodnotepolitikken blev beskrevet som uansvarlig, utroværdig og moralsk forkastelig, knyttes disse konnotationer til Socialdemokratiet og anfægtede legitimiteten af deres kritik. Kritikken tilbageføres til kritikeren og dennes fejltagelser i fortid eller nutid, på samme måde som de såkaldt "glade 68'ere" kaldte deres modstandere for fascister eller reaktionære kapitalister og herved lukkede af for dialog.

At beskyldningen om fornyet fodnotepolitik oftest var rettet mod Socialdemokratiet skyldes, at Socialdemokratiet oprindeligt (dvs. efter muligheden for et nordisk forsvarsforbund var faldet) var et pro-NATO-parti. Socialdemokratiet havde sammen med Venstre og de Konservative opretholdt en grundlæggende enighed om udenrigspolitikken, der blev brudt med fodnotepolitikken. Desuden havde Socialdemokratiet vedtaget NATOs Dobbeltbeslutning i 1979, da de havde regeringsmagten. De Radikale og Venstre fløjen havde altid været NATO-skeptiske, og fulgte under fodnotepolitikken blot deres traditionelle udenrigspolitiske linje. Derfor var forræderiet og svigtet ifølge Venstre og de Konservative størst hos Socialdemokraterne. Socialdemokratiet har haft svært ved at modgå kritikken. Der er nemlig slet ikke enighed i partiet om, hvorvidt fodnotepolitikken overhovedet kan forsvares.⁷⁵

⁷¹ *Berlingske Tidende*: "Hvad kan det nytte?" 26.3.2003.

⁷² Denne analogi kan ses som en videreudvikling af totalitarismeteorien, der bl.a. er kendt fra Hannah Arendts *The Origins of Totalitarianism*. Totalitarismeteorien kan ifølge Klas-Göran Karlsson ses som en ideologisk, såvel som videnskabelig, historiebrug (Karlsson: *Europeiska möten*, s. 387).

⁷³ F.eks. Rasmussen: *Mindelunden* 4.5.2005 http://www.stm.dk/_p_7500.html (21.2.2011), *Tale ved Folketingets* 15.6.2005 http://www.stm.dk/_p_7495.html (21.2.2011).

⁷⁴ Se f.eks. *Berlingske Tidende*: "Ti scener" 11.6.2003.

⁷⁵ *Berlingske Tidende*: "Socialdemokrater i opgør" 25.11.2004; *Jyllands-Posten*: "Fodnotepolitikken" 18.7.2005, *Jyllands-Posten*: "Forsvar for fodnoterne" 13.10.2007. Udenrigspolitik som et element i indenrigspolitisk kamp, herunder fodnotepolitikken, behandles mere indgående i Olesen: "Noter og fodnoter".

Andre gange henviste Anders Fogh Rasmussen til samarbejdspolitikken, f.eks. ved at beskrive kritik som "ånden fra Scavenius",⁷⁶ en formulering, der trækker på den simple, sort-hvide tolkning af samarbejdspolitikken. Beskyldningerne om at føre neutralitetspolitik og fodnotepolitik er svære at argumentere imod uden herved at blive placeret på 'den forkerte' side i folden med nazister, kommunister og terrorister, kort sagt fjenden.

Der er i de ovenfor nævnte eksempler tale om en ganske effektiv politisk historiebrug, netop fordi udlægningen af historien om Besættelsen og den Kolde Krig var meget simpel, og fordi der ikke for alvor var nogen i dansk politik, der formåede at rokke ved Anders Fogh Rasmussens tolkning. Anders Fogh Rasmussen fik lov at sætte dagsordenen for kulturkampen, og den måde historien blev tolket på i lyset heraf.

Her ses betydningen af at have hegemoni over 'framingen' af debatten, hvilket statsministeren havde i overvældende grad. Frames er med en kort definition "mentale strukturer, der former måden, vi ser verden på".⁷⁷ I dansk politisk debat blev bl.a. framingen af begrebet fodnotepolitik central. Det er ikke ligegyldigt, om der ved begrebet forstås det, at et alternativt mindretal tvinger regeringen til at føre en bestemt politik, om det er synonymt med at gå fjendens ærinde, om det symboliserer, at et parti skifter taktik efter at have afgivet regeringsmagten, eller om det betyder at føre en politik, der splitter enigheden om udenrigs- og sikkerhedspolitik. I den politiske debat blev fodnotepolitik i mindre grad brugt i den førstnævnte betydning, men i højere grad som en af de tre sidstnævnte muligheder, og herved knyttedes der til begrebet fodnotepolitik karakteristika som uansvarlighed og utroværdighed.

Statsminister Anders Fogh Rasmussen fik overordnet framet den udenrigspolitiske tradition på en sådan måde, at den blev associeret med nederlag, skam, småstatsmentalitet og moralsk svigt. Traditionen blev fremstillet som en fordækt og forkastelig neutralitetstradition, og det 'forkerte' valg i den eksistentielle debat mellem godt og ondt. Og det valg skyldtes vel at mærke primært Socialdemokratiet, de Radikale og venstrefløjten. Denne framing blev dominerende, og Socialdemokratiet, og med dem resten af oppositionen, fik ikke rokket ved den. I stedet gik de med på denne framing, og blev derfor henvist til at reagere i stedet for at agere.

Denne framing kunne dog også give bagslag, og Anders Fogh Rasmussen blev selv sammenlignet med Scavenius, efter at han personligt tog afstand fra *Jyllands-Postens* tegninger af profeten Muhammed umiddelbart efter de første massedemonstrationer og afbrænding af Dannebrog og danske ambassader.⁷⁸ Ligeledes

⁷⁶ *Jyllands-Posten*: "Fogh: oppositionen" 28.6.2008.

⁷⁷ Lakoff: *Don't think*, s. XV.

⁷⁸ *Weekendavisen*: "Skyggen af Scavenius" 3.2.2006 og *Berlingske Tidende*: "Verden ifølge Fogh" 26.2.2006. Anders Fogh Rasmussen tog bl.a. afstand fra tegningerne i TV/2 Nyhederne 30.1.2006. Her lagde Anders Fogh Rasmussen vægt på, at hans afstandtagen fra tegningerne var hans personlige holdning, og ikke udtryk for regeringens holdning. På et pres-

beskyldte oppositionspolitikerne Mogens Lykketoft og Jeppe Kofod Anders Fogh Rasmussen for at føre fodnotepolitik, ved at føre en politik, der splittede Europa og FNs Sikkerhedsråd.⁷⁹

KONKLUSION

Historien er ikke skrevet én gang for alle, men udgør et felt, hvor der kæmpes om hvilken tolkning, der skal være gældende. Historien kan desuden udgøre en værdifuld diskursiv og politisk ressource, som kan mobiliseres til at italesætte, kontrollere og legitimere – med andre ord frame – en kontemporær politisk dagsorden. Der kæmpes således både *med* og *om* historien, og der kæmpes om både nutiden og fremtiden. Et eksempel er Anders Fogh Rasmussens brug af den udenrigspolitiske tradition. Anders Fogh Rasmussens tolkning af Danmarks udenrigspolitiske tradition lægger sig tæt op af den ældre, men stadig gældende, tolkning, der ser den udenrigspolitiske tradition som en neutralitetstradition. Statsministerens brug af traditionen bliver interessant, når den ses som udtryk for ikke blot en historieopfattelse i sig selv, men som en historiebrug idet den havde et aktuelt formål og indgik som en del af et politisk program.

Anders Fogh Rasmussens historiebrug – hans fortælling, eller narrativ om man vil – opstod ikke ud af det blå, men knyttede an til nogle allerede eksisterende narrativer.⁸⁰ Fortolkningen trak på grundfortællingen om Besættelsen, men den trak også på de modfortællinger, der opstod om Besættelsen, bl.a. i DKP-miljøet. I disse blev samarbejdspolitikerne ligesåvel som nazisterne set som fjenden, på samme måde som i statsministerens tolkning. Anders Fogh Rasmussens historiebrug bandt også an til totalitarismeteorien, hvilket legitimerede parallelliseringen af nazisme og kommunisme (og islamisk terrorisme). Endvidere byggede den på liberalismen som ideologi, dens historiesyn, fremtidsvision og fokus på værdier som demokrati og menneske- og frihedsrettigheder.

Statsministerens historiebrug var ikke videnskabelig, dvs. bygget på empiri efter et metodisk og teoretisk-analytisk regelsæt og derved intersubjektivt gyldig. Formålet var ikke sandheden, men at overbevise og aktualisere i magtpolitisk øjemed, at definere historien med stort H. Anders Fogh Rasmussen mobiliserede historien ved at opbygge en større meningssammenhæng – en fortælling

---

semøde dagen efter forklarede statsministeren, at han nu lagde luft til tegningerne fordi debatten havde skiftet karakter fra at handle om ytringsfrihed til at handle om muslimeres følelse af at være blevet krænket på deres religion (*Ritzaus Bureau*: "Fogh: Debat har ændret" 31.1.2006).

⁷⁹ *Politiken*: "Nedtælling til krig" 18.3.2003 og *Jyllands-Posten*: "Danskerne massivt kritiske" 14.2.2003. Det skal dog bemærkes, at dette samtidig også kan ses som en accept af en borgerlig framing af fodnotepolitikken.

⁸⁰ Historiebrug og fortællinger formuleres i tilslutning, eller i tilfælde modsætning til, allerede formulerede fortællinger, ofte kaldet *grand narratives* eller *master narratives* i forskningen, stabile meningssammenhæng, der kulturelt eller ideologisk understøtter et kollektiv af mennesker, politiske institutioner eller hele samfundet (Karlsson: *Europeiska möten*, s. 82).

eller et narrativ – om fortiden, nutiden og, især, fremtiden, der legitimerede regeringens magtposition og politiske handlinger. Den ideologiske historiebrug medførte elementer af politisk-pædagogisk historiebrug i konkrete situationer, som f.eks. Irakkrigen, hvor historien blev brugt instrumentelt via ukritiske og uproblematiserede analogier og komparationer mellem modstandsbevægelsen og regeringen, Hitler og Saddam Hussein, så historiens lære blev brugbar i "nuet". Fortællingen kan ligeledes ses som udtryk for en moralsk historiebrug, idet den var båret af moralske præmisser, og ikke bare handlede om fortiden, men også om evigtgyldige moralske spørgsmål som godt og ondt, rigtigt og forkert. Hertil kom en moralsk indignation over en historisk dansk svaghed og holdningen, at det nu var på tide dels at holde op med at sejle under bekvemmelighedsflag, dels aktivt se fortiden i øjnene, og forholde sig til dens lidet kønne sider.

At Anders Fogh Rasmussen mente, at man kunne lære af historien, og at han var klar over, at opgøret med historien kunne bruges til at legitimere en ændring af den aktuelle udenrigspolitiske profil ses bl.a. i et interview i *Jyllands-Posten* i 2003. Her sagde Anders Fogh Rasmussen:

For mig er værdidebatten ikke noget tilbageskuende opgør med en fortid. *Det er det kun i det omfang, at man kan blive klogere på fremtiden.* Det er yderst relevant at diskutere Danmark under Besættelsen, Danmark under Den kolde Krig – men mest for at bruge det fremadrettet.⁸¹

Anders Fogh Rasmussen nøjedes ikke med at fortolke traditionen, han brugte sin kritiske tolkning af fortiden aktivt til at legitimere en aktuel udenrigspolitik.⁸² Ved at fremstille traditionen som socialdemokratisk, samt kritisk at fremhæve de elementer i traditionen, statsministeren bedømte negativt, fik han herved fremstillet sin egen udenrigspolitik som et attraktivt alternativ, der ikke blot var fremtidens udenrigspolitik, men også den eneste moralsk rigtige.

Det er også i den forbindelse, at man skal se statsministerens stillingtagen til fortidens dilemmaer på nutidens præmisser, det er bl.a. dette, der skiller politisk historiebrug fra historieskrivning som videnskabelig disciplin.⁸³ Det er i tolkningens aktuelle og fremadrettede formål, at vurderingen af 'det rigtige' bliver relevant. I statsministerens optik var der kun ét rigtigt svar på udfordringerne fra nazismen og kommunismen, og senere islamismen: at kæmpe for de liberale værdier, og her så han dansk udenrigspolitikens mission nu og i fremtiden. Den udenrigspolitiske tradition blev brugt som eksempel på, hvor galt det kan gå, hvis

⁸¹ *Jyllands-Posten*: "De nye værdier" 5.10.2003. Forfatterens udhævnning.

⁸² Sammenhængen må dog også antages at gå den anden vej; ikke blot påvirkede "nuet" dvs. den aktuelle problemstilling, regeringens fortidsfortolkning, fortidsfortolkningen påvirkede også givetvis også opfattelsen af "nuets" udfordringer, og hermed hvordan disse skulle løses, altså hvordan den aktive udenrigspolitik skulle udfoldes.

⁸³ Petersen: "Kampen", s. 161.

ikke man aktivt beskytter sine værdier og bekæmper det eller dem, der truer den bestående samfundsorden.

Det er vanskeligt at måle en historiebrugs konkrete indflydelse og effektivitet, i hvert fald hvis man ikke forestiller sig, at modtagerne er som tomme kar, men derimod har en individuel historiebevidsthed. De danske historiebrugsforskere Anette Warring og Niels Kayser Nielsen skriver begge, at en historiebrug nødvendigvis må opfattes som meningsfuld og relevant i en større historiekulturel kontekst for at vinde accept, der er grænser for vilkårligheden.⁸⁴ En måde at vurdere effektiviteten kan være at kigge på, hvor meningsfuld historiebrugen synes at have været for modtagerne ved at undersøge om historiebrugen blev afskrevet som irrelevant eller accepteret, og i hvor høj grad dette kan siges at være tilfældet.

1. august 2009 forlod Anders Fogh Rasmussen posten som Danmarks statsminister og blev generalsekretær i NATO. Hans politiske arv er tydelig på flere områder, et af dem er framingen af dansk udenrigspolitisk aktivisme. Sat på spidsen kan man sige, at Anders Fogh Rasmussens udmelding om, at man (dvs. Danmark) ikke kan stå neutral i kampen mellem demokrati og diktatur, men må kæmpe aktivt for demokratiet og imod diktaturet, i dag er blevet et mantra i dansk udenrigspolitisk debat. Det vil stort set være politisk selvmord at argumentere for, at Danmark ikke skal blande sig i internationale konflikter, men lade andre slås for afghanske kvinders rettigheder og beskytte civilbefolkningen i Libyen. Den aktive udenrigspolitik legitimeres stadig af en underliggende moralsk præmis.

Da det såkaldte "arabiske forår" greb om sig i begyndelse af 2011 stemte et enigt Folketing for Danmarks militære deltagelse i interventionen i Libyen.⁸⁵ Dette var ud fra betragtninger om, at Danmark burde deltage aktivt i kampen for demokrati, menneskerettigheder og frihedsrettigheder mod diktaturet.⁸⁶ Det var altså en framing af konflikten og Danmarks muligheder for at reagere på denne, der havde klare tråde tilbage til Anders Fogh Rasmussens argumentation, baseret på den politiske historiebrug, for interventionerne i Afghanistan og Irak.⁸⁷

Det kan diskuteres, i hvilket omfang opgøret med tilpasningstraditionen – som Anders Fogh Rasmussen så den – faktisk lykkedes, eller om træk af småstatsmentaliteten lever videre.⁸⁸ Det ændrer dog ikke på, at historiebrugen har

⁸⁴ Warring: "Erindringsfællesskab", s. 34; Nielsen: *Historiens forvandlinger*, s. 43, 146.

⁸⁵ 110 stemmer for, 0 imod, 0 hverken for/imod, 69 fraværende. <http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20101/afstemningsforslag/b89/69/238/afstemning.htm#dok> (11.7.2011).

⁸⁶ B89 Forslag til Folketingsbeslutning om et dansk militært bidrag til en international militær indsats i Libyen <http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20101/afstemningsforslag/B89/BEH2/forhandling.htm#dok> (11.7.2011).

⁸⁷ Hermed ikke sagt, at aktivismen som sådan var en VK-opfindelse, blot den specifikke framing 'demokrati versus diktatur'.

⁸⁸ Ligesom det kan diskuteres, hvorvidt Anders Fogh Rasmussens aktive udenrigspolitik egentlig var et brud med dansk udenrigspolitisk tradition, eller om det snarere var midlerne end målet, der blev ændret. Se f.eks. Branner i *Berlingske Tidende* 21.5.2003.

været et effektivt og stærkt retorisk og kognitivt redskab. Et redskab, der blev brugt succesfuldt til at legitimere den aktivistiske udenrigspolitik. Det er således hævet over enhver tvivl, at Anders Fogh Rasmussens historiebrug var så gennemført og veludført, at han fik sat en dagsorden, om end "blot" retorisk, der stadig er slagkraftig i både dansk politik og offentlig debat.

LITTERATUR

Bøger

- Bryld, Claus og Warring, Annette: *Besættelsestiden som kollektiv erindring*. Roskilde Universitets Forlag: Frederiksberg 1998.
- Christensen, Claus Bundgård; Lund, Joachim; Olesen, Niels Wium og Sørensen, Jakob: *Danmark besat*. København: Informations Forlag 2009.
- Eriksen, Thomas Hylland: *Kampen om fortiden. Et essay om myter, identitet og politikk*. Oslo: Aschehoug Argument 1996.
- Jensen, Bernard Eric m.fl.: "Erindringens og glemslens politik". København: Roskilde Universitetsforlag 1996.
- Jensen, Bernard Eric: *Hvad er historie*, København: Akademisk Forlag 2010.
- Karlsson, Klas-Göran: *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*, Stockholm: Natur och Kultur 1999.
- Karlsson, Klas-Göran: *Europeiska möten med historien*, Stockholm: Atlantis, 2010.
- Lakoff, George: *Don't think of an elephant! Know your values and frame the debate*, White River Jct: Chelsea Green 2004.
- Lebow, Richard Ned, Wulf Kamsteiner og Claudio Fogu (red.): *The Politics of memory in Post-war Europe*, Dyrham and London: Duke University Press 2007.
- Linderborg, Åsa: *Socialdemokraterna skriver historia*, Stockholm: Atlas 2001.
- Nielsen, Niels Kayser: *Historiens forvandlinger*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2010.
- Petersen, Nikolaj: "Europæisk og globalt engagement 1973-2006", i serien *Dansk Udenrigspolitik Historie* bd. 6. København: Gyldendal 2006.

Tidsskriftartikler

- Ash, Timothy Garton: "Germany's Choice", *Foreign Affairs*, Vol. 73, No. 4 (Jul.-Aug., 1994), 1994, s. 65-81.
- Branner, Hans: "Muhammed-krisen og den nye dobbelthed I dansk udenrigspolitik", *Den ny verden. Tidsskrift for internationale studier* 2006:2, 2007.
- Connerton, Paul: "Seven types of forgetting", *Memory Studies*, Vol 1(1), 2008, s. 59-71.
- Dionisopoulos, George N. & Goldzwig, Steven R., "The meaning of Vietnam": Political Rhetoric as Revisionist Cultural History", *Quarterly Journal of Speech*, Nr. 78, 1992, s. 61-79.
- Farbøl, Rosanna, "Irakkrigen og den historiske legitimering", *Slagmark* nr. 60, 2011, s. 73-87.
- Førland, Tor Egil: "Deltaker og medløper: venstresiden, sovjetunionen og objektivismens fall", *Norsk Historisk tidsskrift*, Nr. 4 bind 89, 2010, s. 521-546.
- Jensen, Bernard Eric: "Historiefag og historiepolitik", *Slagmark* nr. 60, 2011, s. 87-101.
- Kennedy, Paul M.: "The tradition of appeasement in British foreign policy 1865-1939", *British Journal of International Studies*, 2, 1976, s. 195-215.
- Petersen, Nikolaj: "Kampen om den Kolde Krig i dansk politik og forskning", *Historisk Tidsskrift* bd. 109, hft.1, 2009, s. 154-204.
- Warring, Anette: "Erindring og historiebrug. Introduktion til et forskningsfelt", *temp - tidsskrift for historie*, Nr. 2: Erindring og historiebrug, 2011 s. 6-35.

Artikler i antologier

- Alm, Martin: "Historiens strøm och berättelsens fåra. Historiemedvetande, identitet och narrativitet" i Karlsson, Klas-Göran og Zander, Ulf (red.): *Historien är nu*, Lund: Studentlitteratur 2009, s. 225-271.

- Branner, Hans: "The Danish Foreign Policy Tradition and the European Context", i Branner, H. og Kelstrup, M. (red.), *Denmark's Policy towards Europe after 1945. History, Theory, and Options*. Odense: Syddansk Universitetsforlag 2003, s. 185-220.
- Jensen, Bernard Eric: "Historiebevidsthed og historie – hvad er det?" i Brinckmann, Henning og Rasmussen, Lene (red.). *Historieskabte såvel som historieskabende. 7 historiedidaktiske essays*. OP-forlag/Foreningen af lærere i Historie og Samfundsfag 1996, s. 5-18.
- Karlsson, Klas-Göran "Historiedidaktikk: begrepp, teori och analys" i Karlsson, Klas-Göran og Zander, Ulf (red.): *Historien är nu*. Lund: Studentlitteratur 2009, s. 25-71.
- Olesen, Thorsten Borring: "Noter og fodnoter en diskussion af indenrigspolitikens primat i efterkrigstidens danske udenrigspolitik" i Due-Nielsen, Carsten, Rasmus Mariager og Regin Schmidt (red.). *Nye fronter i den kolde Krig*. København: Gyldendal 2010, s. 87-113.
- Petersen, Nikolaj: "Hinsides Den Kolde Krig: Danmarks internationale ordenspolitik 1990-2009" i Due-Nielsen, Carsten, Rasmus Mariager og Regin Schmidt (red.). *Nye fronter i den kolde Krig*. København: Gyldendal 2010, s. 339-361.
- Stobiecki, Rafal: "Historians Facing Politics of History" i Kopeček, Michal (red.). *Past in the making: historical revisionism in Central Europe after 1989*. Budapest, New York 2008, s. 179-197.
- Stråth, Bo: "Historiens nya ängel och det föränderliga förflutna", i Andersson, Lars M. & Zander, Ulf (red.), *In med historien! Fem historiker om korta och långa perspektiv i samtidshistorien*. Lund: Historiska Media 1997, s. 95-114.
- Sørensen, Georg: *Liberalism of Restraint and Liberalism of Imposition – Liberal Values and World Order in the New Millennium*, Conference: Global Democracy, the Nation-State and Global Ethics, Centre for the Study of Globalization, University of Aberdeen 2005.
- Warring, Anette: "Erindringsfællesskab og erindringspolitik som magtvilkår og magtmiddel" i Christiansen, Peter Munk og Togeby, Lise (red.): *På sporet af magten*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2003, s. 33-46.
- Østergård, Uffe: "Swords, Shields or Collaborators? Danish Historians and the Debate over the German Occupation of Denmark" i Stenius, Henrik, Mirja Österberg & Johan Östling (red.): *Nordic Narratives of the Second World War. National Historiographies revisited*, Lund: Nordic Academic Press 2011, s. 31-55.

Taler

- Rasmussen, Anders Fogh, *Redegørelse i Folketinget*, 4.12.2001.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Nytårstale*, 1.1.2002.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale ved Rebild-festen*, 4.7.2002.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Visioner om Danmarks aktive Europapolitik*, 23.9.2003.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale ved Forsvarsakademiets årssdag*, 31.10.2003.
- Rasmussen, Anders Fogh, *60 året for 29. august 1943*, 29.8.2003.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale i forbindelse med Det Udenrigspolitiske Nævns høring om Irak*, 24.3.2004.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale ved mindestenen for Flemming Juncker* 4.5.2004.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale i Mindelunden* 4.5.2005.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale i anledning af 60-året for Danmarks befrielse*, 5.5.2005.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale ved Folketingets afslutningsdebat*, 15.6.2005.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Festforelæsning ved Forsvarsakademiets årssdag*, 1.11.2006.
- Rasmussen, Anders Fogh 3.10.2006: *Tale ved Folketingets åbning*.
- Rasmussen, Anders Fogh 2.10.2007: *Tale ved Folketingets åbning*.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale ved Folketingets afslutningsdebat*, 11.6.2008.
- Rasmussen, Anders Fogh, *Tale i Mindelunden*, 29.8.2008.
- Rasmussen, Poul Nyrup, *Statsministerens tale under festaftenen arrangeret af Landsforeningen Værn om Danmark*, 5.5.1995, Poul Nyrup Rasmussens Arkiv, ABA.⁸⁹

⁸⁹ Da Poul Nyrup Rasmussens arkiv på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv endnu ikke er systematiseret, er det desværre ikke muligt at angive referencen mere præcist.

Alle Anders Fogh Rasmussens taler er tilgængelige på www.stm.dk

Avisartikler

Berlingske Tidende: "Opgør med medløberne" 27.2.1997.

Berlingske Tidende: "Hvad kan det nytte" 26.3.2003, kronik af Anders Fogh Rasmussen.

Berlingske Tidende: "... og misbruger den udenrigspolitiske historie" 21.5.2003, debatindlæg af Hans Branner.

Berlingske Tidende: "Fogh dyrker falsk aktivisme" 21.5.2003, kronik af Mogens Lykketoft.

Berlingske Tidende: "Ti scener fra Den Kolde Krig" 11.6.2003, kronik af Brian Mikkelsen.

Berlingske Tidende: "Socialdemokrater i opgør om fodnoter" 25.11.2004.

Berlingske Tidende: "En sag for Dronningen, statsministeren og os alle" 18.4.2005.

Berlingske Tidende: "En nation bør hele sine egne sår" 1.5.2005, interview med Anders Fogh Rasmussen.

Berlingske Tidende: "Verden ifølge Fogh" 26.2.2006, interview med Anders Fogh Rasmussen.

Berlingske Tidende: "Opgør med medløberne" 27.2.2007, kronik af Anders Fogh Rasmussen.

Berlingske Tidende: "Kulturkamp: Jeg er jo selv vokset op i den kamp" 15.6.2008, interview med Anders Fogh Rasmussen.

Information: "Førende Besættelsehistoriker undsiger Fogh" 3.10.2003.

Information: "Er Danmark ved at få sin egen historikerstrid?" 16.4.2005.

Jyllands-Posten: "Danskerne massivt kritiske over for USA" 14.2.2003.

Jyllands-Posten: "De nye værdier", interview med Anders Fogh Rasmussen 5.10.2003.

Jyllands-Posten: "Samarbejdspolitikken sikrede ikke demokratiet" 4.5.2005, kronik af Anders Fogh Rasmussen.

Jyllands-Posten, "Fodnotepolitikken gavned ikke Danmark" 18.7.2005, kronik af Hans Hækkerup.

Jyllands-Posten: "Forsvar for fodnoterne" 13.10.2007, interview med Helle Thorning-Schmidt.

Jyllands-Posten: "Fogh: Oppositionen føjer terrorister" 28.6.2008.

Jyllands-Posten: "Den Kolde Krig sætter sindene i kog" 12.4.2011.

Kristeligt Dagblad: "Grundlovstale om samarbejdspolitikken" 6.6.2005.

Politiken: "Sakajev: Opgøret med dansk tilpasning" 5.11.2002.

Politiken: "Fogh: Opgør med tilpasningspolitik" 8.11.2002, interview med Anders Fogh Rasmussen.

Politiken: "Nedtælling til krig: S kræver FN-godkendelse af krig" 18.3.2003, interview med Mogens Lykketoft.

Politiken: "Foghs brud på dansk tradition" 22.3.2003.

Politiken: "60 år efter: Samarbejdspolitikken var et moralsk svigt" 29.8.2003.

Politiken: "Foghs forgænger i tysk samarbejde" 4.5.2005.

Politiken: "Bagklogskab: Vredens historieskrivning" 30.10.2005

Politiken: "Aktivisme - eller tilpasning?", kronik af Poul Villaume 24.9.2006.

Ritzaus Bureau: "Fogh: Debat har ændret karakter" 31.1.2006.

Ugebrevet Mandag Morgen: "Fogh: Danmark må gøre op med småstatsmentaliteten" 11.9.2006.

Weekendavisen: "Skyggen af Scavenius", 3.2.2006.

Weekendavisen: "Kulturkamp", interview: Anders Fogh Rasmussen" 17.1.2003.

Websider

B89 Forslag til Folketingsbeslutning om et dansk militært bidrag til en international militær indsats i Libyen

<http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20101/beslutningsforslag/B89/BEH2/forhandling.htm#dok>

B89 Afstemning

<http://www.ft.dk/dokumenter/tingdok.aspx?samling/20101/beslutningsforslag/b89/69/238/afstemning.htm#dok>

ROSANNA FARBØL
PH.D.-STUDERENDE
INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND
AARHUS UNIVERSITET

ABSTRACT

Historie(n) kan være et værdifuldt redskab, der kan mobiliseres til at legitimere bestemte behov og interesser. Denne artikel undersøger forhenværende statsminister Anders Fogh Rasmussens opgør med den danske udenrigspolitiske tradition. Ved at anskue dette opgør som ideologisk, politisk og moralsk historiebrug, men ikke videnskabelig historiebrug, søger forfatteren at komme væk fra diskussionen om, hvad der er sandt eller falsk, til et fokus på funktion, behov og interesser. Artiklen fremfører det argument, at opgøret med den udenrigspolitiske tradition var udtryk for en veltilrettelagt historiebrug med det formål at legitimere regeringens udenrigspolitiske profil. Ved at frame den udenrigspolitiske tradition på en sådan måde, at den blev associeret med skam, passivitet, moralsk og politisk svigt forsøgte Fogh Rasmussen at legitimere en aktivistisk – og til tider kontroversiel – udenrigspolitik.